

Poezia e Zembrës Arbreshe**Literature**

Keywords: gjuha, figuracioni, idetë, kompozicioni, situatë, ngjarja, mikrofabula, etj.

Muhamed Çitaku**University of Prishtina. Faculty of Philology. Department of Albanian Literature.****Abstract**

Telet e zembrës (Faik Konica, Prishtinë, 2013) - është përmbledhje poezish e Agostino Giordano - Buzëdhelprit, e cila sjell të reja jo vetëm në nivel gjuhësor, duke u shkruar në variantin arbresh të gjuhës shqipe, por edhe në nivel të figuracionit, kompozicionit, ideve, situatave dhe në nivel të ndërlidhjes së tyre në harmoni perfekte mes veti. Kjo bën që e reja të ngritet në karakteristikë të përgjithshme të shtresave të brendshme e të jashtme të poezive të saj.

Gjuha dhe figuracioni

Gjuha e veçantë në të cilën janë shkruar poezitë e kësaj përmbledhje, shumë e përafërt me atë të romantikëve arbreshë (De Rada, Gavril Dara i riu etj.), është gjuhë që duke e njohur mirë autori arrin në mënyrë të përkryer të shpreh emocionet e tij, mendimet e qëndrimet e tij, duke zgjedhur trajtat specifike arbreshe arrin të depërtojë thellë në probleme ku barten detajet kuptimore përmes shenjave adekuate dhe nuancave që trajtat e caktuara të fjalëve shprehin. Kjo na jep autorin e kësaj përmbledhje si mjeshtër të madh të gjuhës përmes të cilës arrin efekte me fuqi të madhe shprehësie estetike. Kjo fuqi e madhe estetike nuk vërehet vetëm kur shkruan arbërisht, por edhe në dialektet tjera të gjuhës shqipe, në lokalizmat, ideolektet profesionale etj., përmes të cilave arrin efekte estetike të njëjta me ato të arbërishtes. Prandaj A. Giordano shkruan edhe gegnisht, shpesh në gegnishten tipike kosovare, kur shkruan për jetën e Kosovës (psh te ‘Nata e Kosovës’), për të dhënë figurativisht të folurit e vendit për të cilin flet. Trajatat e frazeologjia e pasur gegnishte që përdorë, tregojnë se autori këto trajta i njeh mirë, i përdorë në kontekstin e duhur e shumë adekuar për temën që diskuton, duke përmbushur secila një funksion të pazëvendësueshëm estetik.

Poezitë e përmbledhjes përdorin shumë figurat e fjalës, si metaforën, metoniminë, antropomorfizimin e gjërave të vdekura, etj. Ajo që i dallon këto figura është se në këto poezi ato nuk kanë qëllim në vetvete, por janë mjete ndihmëse përmes të cilave arrihet një ide në formë figurative që nënkupton idenë më me ambiguitet e polisemi, më me emocionalitet, thellësi mendimi, diksion, ritëm etj. Kjo tregon se teksti i poezive të kësaj përmbledhje nuk thjeshtohet në një ide, por ndërthurë një mori elementesh ashtu që efekti estetik të jetë sa më i madh. Kjo frymë mbretëron edhe kur përdorën figurat elementare si epiteti, pyetja retorike etj., duke pasur komponim të njëjtë teksti, pavarësisht ndërrimit të figurave. Pikërisht për këtë shkak teksti është i komplikuar edhe atëherë kur nuk ka figura fare. Kjo na dërgon te një karakteristikë tjetër e këtyre poezive, te ajo se këto poezi nuk përdorin figura vend e pavend, por vetëm ato që janë të domosdoshme. Prandaj tekst i tyre është i reduktuar në mjaftë pak shenja e figura ku autori përpiqet që ta jap idenë vetëm me aq tekst sa është i nevojshëm, duke mos u zgjatur në numeracion figurash të panevojshme. Kjo karakteristikë ka prodhuar poezi kryesisht të shkurta,

por të reduktuara në shenja që mbajnë fort boshtin e poezive dhe të cilave mjafton shpesh t'u hiqet një fjalë për t'u bërë krejtësisht të pakuptueshme. Tekstet e rralla që janë të gjata, dëshmojnë nga ana e kundërt, se poezia e shkurtër është ajo që i shkon më së shumti këtij autori.

Idetë dhe kompozicioni

Poezitë e Agostino Giordanos trajtojnë tema të reja jo në kuptimin burimor (e dashura, babai, nëna, bujku, bariu, i varfëri, etj), por të reja në kuptimin e frymës në të cilën janë shkruar, të stilit të ri, figuracionit e situatave të reja të jetës mbi temat e vjetra. Pra, këtu e vjetra dhe e reja shkrihen natyrshëm në mes veti. Një mjeshtri kjo e zgjedhjes së temave të përhershme brenda çasteve të një të tashmeje që ka rrjedhë shumë të shpejtë të ndërrimeve. Pjesa tjetër e poezive trajton tema të modernitetit, si atë të jetës së ftohtë të saj, jetës me plot boshësi, pakuptimësi e pritje, jetës që kalon shpejt dhe pa një qëllim në veti.

Kompazicionalisht kemi të bëjmë me një poezi që vargjet i ka të ndërlidhura në fraza të gjata, të cilat funksionojnë mrekullisht mirë brenda poezisë: fraza shtrihet në disa vargje, secili varg ka kuptimin e vet autonom, por ato edhe plotësojnë kuptimisht njëri tjetrin në atë mënyrë sa që nuk mund të kuptohet fraza pa lexuar të gjitha vargjet nëpër të cilat ajo shkrihet. Realizimi i tillë arrihet pasi fjalët të jenë peshuar kuptimisht mirë dhe të jenë shpërndarë në secilin varg, pra pas një pune të madhe e me precizitet të madh. Nganjëherë pjesë e frazës është edhe vet titulli i poezisë, (si te 'Bie borë'), shembull që tregon se fraza ndërtohet dhe ndahet me mjeshtri të madhe nëpër vargje, duke shpërndarë kuptimin në secilin varg në atë mënyrë sa autori arrin ta ruajë enigmën e problemit për të cilin flet deri në fund të gjithë frazës, shpesh deri në fund të gjithë poezisë.

Situata, ngjarja, mikrofabula

Përkundër shkurtësisë së poezive dhe përdorimit të kursyer të shenjave, prapë se prapë pjesa më e madhe e poezive të këtij autori ka një mikrofabul, sado e shkurtër qoftë ajo, si një ecje, një udhëtim, një mbrëmje me miq, një puthje nga e dashura etj. Në fakt secila mikrofabulë është figurative çka tregon se në këto poezi përveç figurës së fjalës ekziston edhe një figurë tjetër, më e madhe, që shtrihet në të gjithë poezinë. Shkurtësia e madhe e disa poezive, bën të mundshme që ato të mos mund të ndërtojnë mikrofabulë të plotë por vetëm një situatë apo një ngjarje të caktuar. Karakteristikë e përgjithshme e tyre është se situatat e poezive janë të përzgjedhura me mprehtësi, prandaj ato kryesisht janë situata të çrëndomta që kanë fuqinë e dhënies së idesë me nuanca të forta ekspresive duke përcjellë idenë me emocione të forta: E shikoi edhe sonte... jep jetën jo të rëndomtë por kur ajo kalon në pakuptimësi, Bie borë jep situatën jo kur bie borë e rëndomtë por kur bie botë shumë e çuditshme përnga bukuria dhe eleganca me të cilën bie, Kur ti qeshëm, mëm, jep dy raste ekstreme të disponimit të nënës, atë kur qanë dhe atë kur qeshë, Vashës sime zgjedhet situata e dashurisë së vashës pikërisht kur thotë se nuk jam e bukur, e dëgjimit të vashës pikërisht atëherë kur duket se nuk është duke e dëgjuar fare etj. Pra, situata të veçanta, të çrëndomta prej bukurisë, por shpesh edhe prej krizave të mëdha të brendshme e të jashtme. Kjo tregon se autori mundohet ta zë jetën në çaste shumë të veçanta, shumë specifike, krejt të jashtëzakonshme, ta zë jetën në çaste të krizave të mëdha, të zhveshura plotësisht prej maskave të përditshmërisë, etj.

Konkludime

Përmbledhja Telet e zëmrës është përmbledhje që në fondin e botimeve të fundit arrin të sjell një freski me formën e veçantë të trajtimit të temave të vjetra, duke na ofruar një pamje krejtësisht të re të tyre aq sa duken sikur po ndeshemi me to për herë të parë. Autori A. Giordano duket se ka një intuitë të hollë në identifikimin e situatave shumë të veçanta kur flet për këto tema, çka ndikon që hejona e ideve të ndihet më shumë, të jetë më e fuqishme dhe të pritët me një kureshtje më të madhe nga lexuesi. Metafora, apostrofimi i gjërave të vdekura dhe personifikimi i natyrës, bën që jeta të fitojë një karakteristikë të fortë mitike në poezinë e tij duke dalë jashtë mediokritetit të çasteve ditore në një reflektim mbi gjithësinë përgjithësisht, prandaj lexohet dhe kuptohen lehtë nga lexuesi i vendeve të tjera shqiptare e jo vetëm nga ai arbresh i Italisë. Poezitë kanë një përpunim të mirë gjuhësor, një vetëdije të pozicionimit të shenjave, të formës së shkrimit të tyre, një përpunim të mirë të frazës së shtrirë në disa vargje me një kuptim që gjithmonë është në plotësim të atij kryesor duke arritur që me mjeshtri ta ruaj enigmën e problemit deri në fund të gjithë poezisë. Ky kombinim figurash, idesh, gjendjesh të veçanta emocionale e shpirtërore të dhëna përmes një gjuhe të përpunuar mirë në nuanca do të përshkoj gjithë poezinë e këtij autori, një botë komplekse që nuk di për rrëshqitje të mundshme në monotoni.